

YUGOSLAVYA İÇ SAVAŞI

→ İç savaş bir toplumu nasıl etkiler?

Yasemin OKUR*, Mehmet AKSOY*, Mehmet ÖZTÜRK*

Yugoslavya İç Savaşı, Avrupa'nın ortasında uygar dünyanın gözleri önünde orantısız bir güç kullanımı ile büyük bir insanlık dramının yaşanmasına neden oldu. Bu dram, insanlığı soykırımın, etnik ayrımcılığın ve nefretin kötü sonuçları üzerinde düşünmeye zorlayan örnek olaylardan biridir. Bu etkinlikte öğrenciler, bir etnik savaşın ortaya çıkardığı çarpıcı sonuçları inceleyecekler. Ardından, sonuçları doğuran nedenler üzerinde çalışacaklar. Belirledikleri neden-sonuç ilişkilerinin tam ortasında kalan sıradan insanlarla empati kurmayı deneyeceklerdir.

HEDEFLenen ÖĞRENME ÇIKTILARI

- **Bütün öğrenciler:** Bosna Savaşı sırasında yaşanan insan hakları ihlallerini farkedebilecektir.
- **Birçok öğrenci:** Bosna Savaşı sırasında yaşanan insan hakları ihlalleri ile etnik ayrımcılık arasında ilişki kurabilecektir.
- **Bazı öğrenciler:** Bosna Savaşı'ndan yola çıkarak etnik ayrımcılık karşıtı savlar geliştirebilecektir.

Sınıf: 12

Öngörülen Süre: 80 dk.

Anahtar Soru:

İç savaş bir toplumu nasıl etkiler?

Dersin Amacı:

Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde Bosna'da yaşanan olayları etnik ayrımcılık ve insan hakları açısından değerlendirebilme.

İlişkili Kazanım:

Doğu blokunun yıkılmasından sonra Balkanlar'da meydana gelen gelişmeleri kavrar.

Derse Hazırlık / Malzemeler

Çalışma Yapraklarını grup sayısı kadar çoğaltınız.

* Samsun İl Millî Eğitim Müdürlüğü

İŞLENİŞ

1. Çalışma Yaprağı-1'i öğrencilerinize dağıtınız. Resimleri ve açıklamalarını incelemelerini sağlayınız. Ardından aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

- Bosna Savaşı sırasında sıradan insanlar neler yapmış olabilirler?
- Üzerinde kurşun izleri bulunan evlerde yaşayan insanlar sizce savaş hakkında neler düşünmüş olabilirler?
- Evlerin kurşunlanması hakkında siz ne düşünüyorsunuz?

5 dk.

2. Öğrencileri sınıf mevcuduna uygun olarak gruplara ayırınız. **Çalışma Yaprağı-2'yi** gruplara dağıtınız. İlgili soruları cevaplamalarını isteyiniz.

10 dk.

3. Çalışma Yaprağı-3 A, B, C'yi gruplara dağıtınız. Harita ve tabloları öğrencilere inceleterek Yugoslavya İç Savaşı'nın özellikle Bosna-Hersek'te yoğunlaşmasının gerekçelerini bulmalarını sağlayınız.

15 dk.

- Öğrencilere bilgi notunu okutunuz.

4. Gruplara **Çalışma Yaprağı-4'ü** dağıtınız. Sözlü tarih çalışmasını incelemelerini ve ilgili soruları cevaplamalarını isteyiniz.

15 dk.

5. Çalışma Yaprağı-5'i gruplara dağıtınız. Ardından öğrencilerinizden savaşın taraflarının savaşa bakış açılarını belirlemelerini isteyiniz.

10 dk.

6. Çalışma Yaprağı-6'yı gruplara dağıtınız. **"Mavi Kelebeğin İzinde"** ve **"Soykırım Suçu"** başlıklı metinleri okutarak yaşananların insan hakları açısından değerlendirilmesini isteyiniz.

15 dk.

7. Öğrencileri üç kişilik gruplara ayırınız. Kendilerini Bosna Savaşı'nın yaşandığı dönemde dünya politikalarını belirleyen önemli bir ülkenin ya da savaşı yaşayan toplumların lideri olarak düşünmelerini isteyiniz. Bu durumda savaşı önlemeye, barışı sağlamaya yönelik nasıl bir politika takip edeceklerini tartışınız.

10 dk.

süre

Değerlendirme:

Öğrencilerinizden bu derste öğrendikleriyle ilgili üç soru türetmelerini ve bunlardan birini cevaplamalarını isteyiniz.

↙ Aşağıdaki resimler yakın tarihte Bosna'da çekilmiştir. Bu resimlerde Bosna'daki iç savaşın izleri özellikle canlı tutulmak istenmiştir. Bu isteğin nedeni ne olabilir?

Resim 1: Bosna Savaşı'nın izlerini taşıyan bir bina.

Resim 2: Bosna Savaşı'nda hayatını kaybetmiş kişilerin mezarları; siyah taşlı olanlar Sırp, gri taşlı olanlar Hırvat, beyaz taşlı olanlar ise Boşnaklara aittir.

Resim 3: Bosna Savaşı sırasında yıkılmış bir fabrika.

■ Kaynak: SEVDALİNKA'DAN

Hırvatlarla Sırlar arasında yüzyıllardır süren ve II. Dünya Savaşı'nda had safhaya ulaşan husumet, Tito zamanında iyice hasıraltı edilmişti. II. Dünya Savaşı'nda Hırvatların Almanlardan aldıkları güçle faşistlere ait siyah üniformaları giyerek yaptıkları kıyımlar o kadar büyük anti pati uyandırmıştı ki Hırvatlar Tito dönemi boyunca o olayların suçluluk duygusuyla seslerini soluklarını çıkarmadan uslu uslu oturmuşlardı.

(Oysa) Hırvatların gözünde Sırlar, doğuya ait, ilkel ve kaba bir ırktı. Balkanların köylüsüydüler. Dinlerine ihanet ederek Ortodoks olmuşlar ve yabancılaşmışlardı. (...) Hırvatlar ise Avrupalıydı. Tito öldüğüne göre Hırvatların da ayrılma (...) zamanı çoktan gelmişti.

Hırvatlar, Hırvatistan'ın bazı bölgelerinde yoğun olarak yaşayan Sırların hiç unutmadıkları kıyımları tekrarlamasından korkuyorlardı. Ve bu korku da aşırı uçta liderlerin filizlenmesine imkan veriyordu.

1990 yılında aşırı milliyetçilik hortlatılmaya başladı. Hırvatlar ve Sırlar ırkçılığı kışkırtmakta birbirlerinden aşağı kalmıyorlardı. Hırvatların 1941'i aratmayan davranışları Krajina Sırlarının silahlanmasına yol açtı. Bosna sınırında yaşayan Krajinalılar ve Kninliler kendilerini Sırbistan'dan çok uzakta ve tehlikede hissediyorlardı.

Knin kasabasında yaşayan Milan Pabić doğumundan on beş yıl önce yaşanan olayları dinleyerek büyümüştü... O, "kardeşlik-birlik-beraberlik" ilkelerini soluyarak yetişmişti ama, yüreği şahit olmadığı bir katliamın kiniyle doluydu.

Kaynak: Ayşe KULİN, *Sevdalinka*, s. 56-57.

1. Bu roman hangi ülkedeki olayları anlatmaktadır?

.....

.....

2. Romana göre ülkeyi iç savaşa hazırlayan koşulları, sosyal, psikolojik, tarihi vb. açılarından değerlendiriniz?

.....

.....

Tablo 1: Yugoslavya'da Yaşayan Bazı Toplulukların Özellikleri

	Din	Kültürel Özellikler	Dil - Alfabe	Yaşadıkları Yerler
Slovenler	Hristiyan Katolik	Batı Medeniyeti	Slavca - Latin	Kendi topraklarında yaşıyor
Hırvatlar			Sırpça - Latin	Hırvatlar, Sırlar ve Boşnaklar birçok yerde karışmışlardır
Sırlar	Hristiyan Ortodoks	Osmanlı-Bizans Medeniyeti	Sırpça - Kiril	
Boşnaklar	İslam	Osmanlı Medeniyeti	Sırpça - Latince	

Kaynak: Mehmet KOCAOĞLU, Bosnalı Müslümanların Acısını Tarih Yazacaktır, s. 53-68.

1. Harita ve tabloya göre Yugoslavya İç Savaşı'nın özellikle Bosna-Hersek'te yoğunlaşmasının gerekçeleri neler olabilir?

B

Hırvatlar ve Sırlar birbirlerini algılamada yine eski imajlarına döndüler. 16 Şubat 1993'de Flobus (haftalık Hırvat Gazetesi) Hırvatların neden çok korktuklarını sordu. Cevap % 34'ü Hırvatistan'daki Sırlardan ve % 18.7'si Sırbistan'daki Sırlardan korktuklarını ifade etti.

Nisan 1993'de Belgrad günlük gazetesi Borba şu sonuçları açıkladı: Sırların % 55.2'si Sırbistana karşı uluslar arası bir komplo düzenlendiğine inanıyorlar. Sırların % 47.5'i sürekli düşmanları tarafından tehdit edildiklerini iddia ediyorlar. Ayrıca Sırların % 30.3'ü diğer devletlerin Sırlardan nefret ettiklerini ve bu yüzden de bu devletlere karşı savaşmak gerektiğini savunuyorlar.

Kaynak: Nail ALKAN, "Yugoslavya'nın Dağılmasında Rol Oynayan Faktörler", *Avrasya Dosyası*, 33-42.

Tablo 2: 1990-1991 Yılı Yugoslavya'da Kişi Başına Düşen Milli Gelir Dağılımı

Cumhuriyetler	Miktar (\$)
Slovenya	5.500
Hırvatistan	3.400
Voyvodina	3.250
Sırbistan	2.200
Karadağ	1.700
Bosna - Hersek	1.600
Makedonya	1.400
Kosova	730
Eski Yugoslavya (Toplam)	2.600

Kaynak: M. Murat BAŞAR, vd., *Bosna-Hersek ve Postmodern Ortaçağa Giriş*.

➤ İncelediğiniz belgelerin tümünü göz önünde bulundurarak Yugoslavya iç savaşının sebeplerinden üç tanesini yazınız.

1.

2.

3.

Tablo 3: Bosna Hersek Nüfus Yapısı

Boşnak	%43
Sırp	%32
Hırvat	%18
Diğerleri	%7

Kaynak: *Avrasya Dosyası*, Sırbistan, Bosna Hersek Özel Sayısı, s. 37-38.

Tablo 4: Bosna - Hersek'teki Yer Altı Zenginlikleri

Madenler	Yugoslavya içinde oranı (%)
Demir	85
Maden kömürü	40
Boksit	40
Asbest	60
Kaya tuzu	100

1. Tablo 3'ten hareketle Bosna-Hersek'e "Küçük Yugoslavya" denmesinin sebebi ne olabilir? Açıklayınız.

2. Harita 2 ve tablo 3 ve 4'ü inceleyerek Yugoslavya iç savaşının yoğun olarak Bosna-Hersek'te görülmesinin sebepleri neler olabilir? Belirtiniz.

BİLGİ NOTU

BOSNA SAVAŞI

Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılması, Yugoslavya'nın da benzer bir çözülme sürecine girmesine yol açtı. 1991 Ekiminde egemenliğini ilan eden Bosna-Hersek 3 Mart 1992'deki referandumla o zamanki Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. Müslüman Boşnaklar ile Katolik Hırvatlar referandumda ezici çoğunlukla evet derken Bosnalı Sırp'lar bu referandumu boykot ettiler. Çünkü Bosnalı Sırp'lar Sırp nüfusun yaşadığı bölgeleri o zaman ki Sırbistan-Karadağ ile birleştirerek "Büyük Sırbistan"ı oluşturmayı istiyorlardı. Bu amaçla Sırbistan-Karadağ'ın desteği ile Bosnalı Sırp'lar, Bosnalı müslümanlara karşı silahlı saldırıya başladılar.

■ Kaynak: Sözlü Tarih Çalışması

.....

Bu gün Saraybosna havalimanı yakınlarındaki savaş müzesi haline getirilmiş bir evi ziyarete gittik ve rehberimiz aracılığıyla evin sahibi Şehide Kolar ile söyleşi yaptık.

-Öncelikle evin içindeki tünelin neden açıldığını soruyoruz.

Ş. Kolar: Bosna Savaşı sırasında 3,5 yıl boyunca Sırp kuşatması altında kaldık. Temel ihtiyaçlarımızı karşılamakta büyük zorluklar yaşadık. Sırlar buraya gönderilen insani yardımlara el koyuyordu. BM kararı ile kuşatma dışı bırakılan havaalanına gönderilen insani yardımları alabilmek için kuşatma altındaki bölgeden geçmek zorundaydık. Bir çok kişi bu yol üzerinde hayatını kaybetti. Bunun üzerine gizlice girişi buradan başlayan ve Saraybosna Havalimanı pistinin altına kadar uzanan 800 metrelik bir tünel kazdık. Dış dünya ile tek bağlantı noktamız olan bu tünelden ulaştırılabilen yardımlar yeterli olmasa da uzun süren kuşatma sırasında hayatta kalmamızda etkili oldu. Ancak bir süre sonra durumu fark eden Sırlar havaalanını her gün sulamak suretiyle tünelin işlemez hale gelmesine sebep oldu.

Kaynak: M. Murat BAŞAR, B. METİN, A. ÜNALTAY, *Bosna-Hersek ve Postmodern Ortaçağa Giriş*, Birleşik Yay. İstanbul, 1996, s. 248-249.

1. Yukarıdaki çalışmaya uygun bir başlık bulunuz.

.....

2. Yukarıdaki metinden hareketle Bosna'da hangi insan hakları ihlali görüldüğünü söyleyiniz?

.....

3. Bosna Savaşı'ndan siviller nasıl etkilenmiştir?

.....

■ Kaynak 1: 1993 Yılı başında Der Spiegel Dergisi Karadziç'le bir röportaj yaptı:

Spiegel: Washington'da Dışişleri Bakanlığı yayınladığı belgelerde, Sırları Nazilerden daha vahşice davranmakla suçladı.

Karadziç: Müslüman Aliya İzzet Begović Bosna'da savaşa başladığında, bütün komutanlara, insan haklarına saygı gösterilmesi konusunda sıkı emirler verdim. Birkaç Sırp'ın suç işlediğini biliyoruz. Onlar cezalandırılacaktır. Fakat şu anda Saraybosna'nın merkezinde, Müslümanların Sırlara davranışı çok çok daha kötüdür...

Spiegel: Mesela ne?

Karadziç: Tecavüz ediyorlar, zulüm ediyorlar, yağmalıyorlar. Sırların Saraybosna'yı terketmesine izin vermiyorlar ve bu durum diğer şehirlerde de aynı. Sırlar oralarda esir olarak tutuluyor. Biz hiç bir zaman Hırvatları ve Müslümanları kaçmaları için cesaretlendirmedik. Daha fazla para kazanmak için Almanya'ya ilticacı olarak gitmek istiyorlar.

Spiegel: Kaçanların hepsinin, baskı olmaksızın yurtlarını terk ettiklerine bizi iknaya mı çalışıyorsunuz?

Karadziç: Belki korku vardı, fakat bizim tarafımızdan hiç baskı olmadı. Hepsi de kendi istekleri ile gittiler.

Spiegel: Tecavüzler ve etnik tehcir adeta savaşta sizin silahınızdı, bunu amaçlamıştınız.

Karadziç: Bu kesinlikle doğru değildir. Bunun için bir tek delil ortaya koyabilen hiç kimse yoktur. Sistematik tecavüzler kesinlikle olmadı...

Spiegel: Acaba özel toplama kampları, kadınlara zorla tecavüz edilen yerler hiç yok mu?

Karadziç: Tek bir Sırp tutukevinde bile, hiç bir kadının bulunmadığına dair sizinle her türlü bahse girerim..."

M. Murat BAŞAR, B. METİN, A. ÜNALTAY, *Bosna-Hersek ve Postmodern Ortaçağa Giriş*, Birleşik Yay. İstanbul, 1996, s. 248-249

■ Kaynak 2: Mustafa Çeriç'e Göre Bosna'da Yaşananlar

Bosna-Hersek'in önde gelen din adamlarından Mustafa Çeriç Juan de Goytisolo ile yaptığı görüşmede Bosna'da yaşananlarla ilgili şunları söyledi. "Bosnalı din adamları cemaati içinde hem Ortadoğu hem de Batıda eğitim almış tek kişi benim. Geçen seneye dek Avrupa'nın hümanist değerlerine sonuna dek inanıyordum: Onun demokratik ideallerine, insan hakları beyannamesine, laik devletlerindeki inanç özgürlüğüne; yani Onun anayasalarında sabit olan asil ilkelerine. Bosna halkı (hem Müslümanlar, hem birçok Hırvat ve Sırp) da bunlara inanıyordu. Bu halk farklı milliyetler ve dinlerin kurduğu bir devlette yaşamak istiyordu. 1992 Mayısından beri BM Anayasasının ilkeleri uğruna hayatımızı veriyoruz. Peki ne oldu? Bize yardım etmek yerine Avrupa Devletleri, özellikle İngiltere ve Fransa, elleri cepte seyrettiler. Bizi yok etmelerine göz yumuyorlar, kendimizi savunma hakkı vermiyorlar, üzerimize bir ambargo yüklediler ve böylece Milošević'in el koyduğu dev Yugoslav ordu cephanesinin karşısında savunmasız kalakaldık. ... İnsan hakları beyannamesinin temel fikirleri Bosna'da öldü. O fikirlere inanan onbinlerce erkek ve kadın, şimdi yer olmadığı için Saraybosna mezarlığında üst üste ve Bosna'nın her yerinde toplu mezarlarda yatıyorlar. Açık konuşalım: Onlar bu idealleri, Avrupalı devlet adamları ve diplomatların ilgisizliği ve ikiyüzlü merhamet gösterilerinin ortasında savunduklarından öldüler."

Kaynak: M. Murat BAŞAR, B. METİN, A. ÜNALTAY, *Bosna-Hersek ve Postmodern Ortaçağa Giriş*, Birleşik Yay. İstanbul, 1996, s.261-262

1. Bosna Savaşı'nda yaşananlara tarafların bakış açısı nasıldır?
2. Savaş sırasında hangi insan hakları ihlal edilmiş ve savaş suçları işlenmiştir?

■ Kaynak 1: MAVİ KELEBEĞİN İZİNDE

Uluslar arası Kızılhaç Örgütü'nün verilerine göre (1992-1995) Bosna Hersek'te 200.000'ni Boşnakların oluşturduğu toplam 312.000 kişi hayatını kaybetti. Bu kayıpların 35.000'ini çocuklar oluşturmaktaydı. 2 milyon Boşnak evini terk etmek zorunda kaldı. Birçok insan hâlâ kayıp. İnsanlık ve savaş suçlarının işlendiği bu savaş sırasında katliamları saklamak isteyen savaş suçluları onlarca kilometre uzaklarda yeşillendirerek gizlemek istedikleri toplu mezarlar oluşturdular. Bu mezarlar, normalden derin kazılarak mezar içine bırakılan metal parçalar ile manyetik değişkenlik taraması yapılması (uydu resimleri vs.) engellenmek suretiyle gizlenmek istendi. Bölgede inceleme yapan uzmanların toplu mezarların üzerinde yetişen yaban çiçeği artemis ve bu çiçekten beslenen mavi kelebeklerin nüfusunda bir artış gözlemlenmesiyle bu güne kadar 370'den fazla toplu mezar tespit edildi. Bosna-Hersek'te mavi kelebeğin izinde her geçen gün yeni toplu mezarlar açığa çıkmaktadır.

<http://www.bosnadayanisma.org>

■ Kaynak 2: SOYKIRIM SUÇU

12 Ocak 1951'de yürürlüğe giren Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin 2. Maddesine göre; ulusal, etnik, ırksal veya dini bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri soykırım suçunu oluşturur.

- Gruba mensup olanları öldürmek
- Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar vermek
- Grubu bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek
- Grup içinde doğumları engellemek

Gruplara ayrılarak Bosna-Hersek Savaşı sırasında yaşananları "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme"nin maddelerine göre karşılaştırarak bir değerlendirme yapınız.

